

תענית ט' בטבת

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תענית סימן תקפ

סעיף א

אלו הימים שאירעו בהם צרות לאבותינו (א) וראוי להתענות (ב) בהם; ואף על פי שמקצתם בראש חדש, יש מי שאומר שיתענו בו (ג) וטוב שלא להשלים בראש חדש).

סעיף ב

באחד בניסן מתו בני אהרן; בעשרה בו מתה מרים ונסתלק הבאר; (ד) בכ"ו בו מת יהושע בן נון, בעשרה באייר מת עלי הכהן ושני בניו, ונשבה ארון ה'; (ה) א בכ"ח בו מת שמואל הנביא; בכ"ג בסיון בטלו הביכורים מלעלות לירושלים בימי ירבעם בן נבט; בכ"ה בו נהרג רשב"ג ורבי ישמעאל ור' חנינא סגן הכהנים; בכ"ז בו נשרף רבי חנינא בן תרדיון וספר תורה עמו; באחד באב מת אהרן הכהן; (ו) ב"ח בו כבה נר מערבי בימי אחז. (ז) ב"ז באלול ב מתו מוציא (ח) דבת הארץ; בה' בתשרי מתו עשרים איש מישראל ונחבש רבי עקיבא; (ט) בז' בו נגזרה גזרה על אבותינו שימותו בחרב וברעב ובדבר, ג מפני מעשה (י) העגל; (יא) ד בז' במרחשון עוורו עיני צדקיהו ושחטו בניו לעיניו; (יב) ה בכ"ח בכסליו שרף יהויקים המגילה שכתב ברוך מפי ירמיהו; בשמונה בטבת נכתבה התורה יונית בימי תלמי המלך והיה חשך בעולם שלשה ימים; <א> **ובט' בו (יג) ו לא נודע איזו היא הצרה שאירע בו;** (יד) ז בה' בשבט מתו הזקנים שהיו בימי יהושע; בכ"ג בו נתקבצו כל ישראל על שבט בנימין על ענין פלגש בגבעה; (טו) ח בז' באדר מת משה רבינו ע"ה =עליו השלום=; בט' בו נחלקו בית שמאי ובית הלל.

ט"ז אורח חיים סימן תקפ

(א) (פמ"ג) בט' בו לא נודע כו'. - תימה גדולה הא איתא בסליחות של י' בטבת דבט' בו מת עזרא הסופר וצ"ע רב:

סליחות לעשרה בטבת

אֲזַכֵּרָה מְצֻק אֲשֶׁר קָרָאֲנִי. בְּשָׁלֹשׁ מְכוֹת בְּחֻדְשׁ הַזֶּה הִפְנִי. גְּדַעְנִי הַנִּיאֲנִי הַכֹּאֲנִי. אֶךְ עֲתָה הִלְאֲנִי:

דַּעְכֵּנִי בְּשִׁמוֹנֶה בּו שְׁמַאֲלִית וְיִמְנִית. הֲלֹא שְׁלֹשֶׁתָּן קִבְעֵתִי תַעֲנִית. וּמִלֶּךְ יָוֵן אֲנִסְנִי לְכַתּוֹב דַּת יְגוֹנִית. עַל גְּבִי תִרְשׁוּ חוֹרְשִׁים הָאֲרִיכוּ מַעֲנִית:

זוֹעַמְתִּי בְּתַשְׁעָה בּו בְּכַלְמָה וְחִפְרָה. חֲשֶׁף מַעְלֵי מַעֲלֵי הוֹד וְצִפְרָה. טְרוֹף טוֹרֵף בּו הַנּוֹתֵן אֲמָרֵי שְׁפָרָה. הוּא עֲזָרָא הַסּוֹפֵר:

ברכי יוסף אורח חיים סימן תקפ

א. דין ב. בט' בו לא נודע הצרה וכו'. כתב הרב ט"ז (ס"ק א) תימא גדולה, הא איתא בסליחות של עשרה בטבת, דבט' בו מת עזרא הסופר. וצ"ע רב. עכ"ל. ומאי דמייתי הרב מסליחות וכן הרב מגן אברהם (ס"ק ו), עמהם הסליחה, דכן כתבו בהלכות גדולות (סי' יח עמ' רלג) ובספר הכלבו (סי' סג), והרב מגן אברהם מזכירים כמה זימני בסימן זה. ועוד כתבו דמת גם כן נחמיה בן חכליה. ואשר תמה הרב ט"ז, אין כאן תימא, שהרי כתבו בה"ג וכלבו בט' בו לא כתבו רבותינו על מה הוא, ובו ביום מת עזרא הכהן ונחמיה בן חכליה. והדבר פשוט דהגם דידיענו דמתו בו עזרא

ונחמיה, ממה שלא נכתב על מה מתעניין יש סוד בדבר, דאי התענית משום עזרא ונחמיה לכתבו להדיא בט' בו על שמתו עזרא ונחמיה, כדרך שכותבים בכל יום על מה. אלא מדכתוב סתם, סוד יש בענין. וכן משמע מדברי ארחות חיים סי' כ"ג שכתב וז"ל, בט' בו לא כתבו רבותינו על מה, ונסתר הסוד, ובו ביום מת עזרא הכהן ונחמיה בן חכליה, עכ"ל. וכצ"ל בכלבו, ונסתר הסוד. וכונתן כדכתיבנא בעניותין. ובספר הקבלה להראב"ד (עמ' מב) כתב שכיונו ברוח הקדש להריגת רבינו יוסף הלויא שנהרג בו ביום. ועמ"ש הרב בית דוד סי' שי"ו, ואשתמיטתיה דברי בה"ג והכלבו, ע"ש.

סיבה ראשונה - אסתר

(2) ספר אסתר פרק ב

(טז) ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש אל בית מלכותו בחדש העשירי הוא חדש טבת בשנת שבע למלכותו.

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) אסתר פרק ב סימן טז

[טז] ותלקח אסתר אל בית המלך. אמר רב חסדא חדש שהגוף נהנה מן הגוף, ועוד ירח שבו סמך מלך בבל על ירושלים, שנאמר (בעצם) [את עצם] היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים בעצם היום הזה (יחזקאל כד, ב), **וביום שבאה השמועה לגלות יהויכין**, בו ביום עמד להם גואל מזרע אשר הגלה עם יהויכין מלך יהודה, בשנת שבע למלכותו ד' שנים בין ושתי לאסתר:

ספר יחזקאל פרק לג

(כא) ויהי בשתי עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלם לאמר הכתה העיר:

(6) ספר יחזקאל פרק כד

(א) ויהי דבר ידוד אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר:
(ב) בן אדם כתוב {כתב} לה את שם היום את עצם היום הנה סמך מלך בבל אל ירושלם בעצם היום הנה:

סיבה שניה - אותו האיש.

זועמתי בתשעה בו בכלמה וחקר.

סיבה שלישית - אגדת רבי שמעון כיפא

הגהות הרב ברוך פרנקל תאומים לשו"ע:

'מצאתי כתוב בכת"י שבטית בטבת נפטר שמעון קלפוס שהושיע את ישראל מצרה גדולה בזמן הפריצים נקבע יום מיתתו לתענית עולם בירושלים'

אגדתא דשמעון כיפא. +[בית המדרש ח"ה ס']+. אוצר המדרשים אייזנשטיין

ויהי אחרי הדברים האלה ויגדל מריבה בין הנוצרים ובין היהודים, כי כאשר ראה נוצרי את יהודי הרג אותו והצרה היתה הולכת ותוקפת עד שלשים שנה. ויתאספו הנוצרים לאלפים ולרבבות, וימנעו את ישראל מלעלות לרגל והיתה צרה גדולה בישראל כיום שנעשה בו העגל ולא היו יודעים מה לעשות. אך אמונתם מתחזקת והולכת ויצאו שנים עשר אנשים ויתהלכו בשנים עשר מלכיות ויתנבאו בתוך המחנה נביאותיהם, ויטעו ישראל אחריהם, והם היו אנשי שם ויחזקו את אמונת ישו כי אמרו שהם שלוחיו ויתלקטו אחריהם עם רב מבני ישראל. ויראו החכמים את הדבר הרע הזה וירעו להם מאד ויאמר איש אל רעהו אוי לנו כי חטאנו שבימינו נהיתה הרעה הזאת בישראל אשר לא שמעו אנחנו ואבותינו, ויצר להם

מאד וישבו ויבכו וישאו עיניהם אל השמים ויאמרו אנה ה' אלהי השמים תן לנו עצה מה לעשות כי אנחנו לא נדע מה לעשות ועליך עינינו כי נשפך דם נקי בקרב עמך ישראל על אדות אותו האיש. עד מתי יהיה זה לנו למוקש שתחזק יד הנוצרים עלינו והורגים אותנו כמה וכמה, ואנחנו נשארים מעט. ובעון מוקשי עמך בית ישראל נעשה זאת ואתה למען שמך תן לנו עצה מה לעשות להיות נבדלים מעדת הנוצרים. והי ככלותם לדבר ויקם זקן אחד מן הזקנים ושמו שמעון כיפא והיה משתמש בבת קול, ויאמר להם שמעוני אחי ועמי, אם טוב בעיניכם דברי אבדיל את האנשים האלה מעדת בני ישראל ולא יהיה להם חלק ונחלה בקרב ישראל, אך אם תקבלו עליכם את העון. ויענו כלם ויאמרו נקבל עלינו העון אך כאשר דברת עשה. וילך שמעון כיפא בתוך ההיכל ויכתוב את השם הגדול ויקרע בשרו וישם הכתב בתוכו ויצא מן המקדש ויוציא את הכתב וילמוד את השם, וילך אל עיר מטרופולין של הנוצרים ויצעק בקול גדול ויאמר כל מי שיאמין בישו יבא אלי כי אני שלוחו, ויאמרו לו תן לנו אות ומופת, ויאמר להם מה אות אתם מבקשים ממני, ויאמרו האותות אשר עשה ישו בחייו עשה לנו גם אתה. ויאמר הביאו לי מצורע, ויביאו לו, וישם ידיו עליו והנה נרפא. ויאמר להם עוד הביאו לי מת אחד, ויביאו לפניו, וישם ידו עליו ויעמוד על רגליו. ויראו האנשים האלה ויפלו לפניו ארצה ויאמרו לו באמת אתה שלוחו של ישו כי הוא עשה לנו כך בחייו. ויאמר להם שמעון כיפא אני שלוחו של ישו והוא צוה עלי ללכת אליכם. השבעו לי אם תעשו ככל אשר אני מצוה אתכם, ויענו כלם ויאמרו כל אשר תצונו נעשה. ויאמר להם שמעון כיפא דעו כי ישו היה שונא לישראל ותורתם כמו שניבא ישעיה חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי, ועוד דעו לכם שאינו חפץ בישראל כמו שניבא הושע כי אתם לא עמי, ואף שיש בידו לעקור אותם מן העולם ברגע אחד מכל מקום אינו רוצה לכלותם, אך הוא רוצה להניח אותם כדי שיהיה תלייתו וסקילתו לזכרון לדורי דורות. ורוב ענוי הגדול שהיה סובל כל היסורים כדי לפדות אתכם מן הגיהנם. ועתה הוא מזהירכם ומצוה לכם שלא תעשו עוד רעה לשום יהודי ואם יאמר יהודי לנוצרי לך עמי פרסה ילך עמו שתי פרסאות, ואם יכנו יהודי על הלחי השמאל יטה לו גם הלחי הימין כדי שיאכלו שחרם בעוה"ז ובעולם הבא יהיו נדונים בגיהנם, ואם תעשו כך תזכו לשבת עמו במחיצתו, והנה הוא מצוה עליכם שלא תחוגו את חג המצות אך תחוגו את יום מיתתו, ובמקום חג השבועות תחוגו ארבעים יום משנסקל ועלה לרקיע אח"כ, ובמקום חג הסוכות תחוגו יום לידתו וביום השמיני ללידתו תחוגו היום אשר נמול בו. ויענו כלם ויאמרו כל אשר דברת נעשה אך אם תשאר אצלנו, ויאמר אנכי יושב ביניכם אם תעשו לי כאשר צוה עלי לבלתי לאכול שום מאכל רק לחם צר ומים לחץ, ועליכם לבנות לי מגדל בתוך העיר ואשב בו עד יום מותי. ויאמרו כדברך כן נעשה, ויבנו לו מגדל ויהי לו המגדל לדירה ויתנו לו חק דבר יום ביומו עד יום מותו לחם ומים וישב בתוכו, ויעבוד את אלהי אבותינו אברהם יצחק ויעקב ויעש פיוטים לרוב מאד וישלחם בכל גבול ישראל למען יהיה לו לזכרון בכל דור ודור, וכל פיוטיו אשר עשה שלח לרבותיו. וישב שמעון בתוך המגדל שש שנים וימת ויצו לקבור אותו במגדל ויעשו כן. אחר כך בנו עליו בנין מפואר ועדיין מגדל זה ברומי וקורין אותו פיטר והוא שם של אבן, שישב שם על האבן עד יום מותו. ובאותו הזמן עצמו שישב שם עשה פזמונים גדולים לישראל וכלם קיימים בשמו מזה הענין. וכתב דעו בית ישראל המאמינים בה' ובתורתו התמימה כי היא תורת אמת וישראל נקראים נחלתו, אני שמעון כיפא הסובל באהבתו כל הצרות רעות ורבות, כי אני יודע האמת והשקר, הנה תקבלו ממני הפיוטים שעשיתי כדי שימחול ה' לי ולכם, כי כל מה שעשיתי עשיתי בשביל שלומכם ולישועתכם. וקבלו הכתב בשמחת לבכם ושלחוהו לריש גלותא, והראו הפיוטים לראשי ישיבות ולסנהדרין, וכלם אמרו שהם טובים ונעימים ושהם ראויים שיאמרו החזנים בתפלותיהם ועוד עד היום נוהגים לאמרם כל שבת ושבת. וזה שמעון כיפא הוא מה שקורין הגוים סט' פיטרא.